

'restar en un lloc, en un estat. «Con foren a la riba de la mar, lo Sr. Rei de Mallorca descavalcà, e avallà madona la reina, e puis la mès en una bella barca de penescalm de la nau --- e ab ella, los dos infants qui anaven, ab los dos que *romamen*; aquí veérets pietat!: que no ls podia hom per res partir ---», Muntaner (fets de 1283, § 96, Casac. III, 11.1); «mare mia, encara haveu vós a *romandre* en aquest món», «a vós bé us irà, mas membre-us de nosaltres, que *romanim* en esta pobrea», «és mort, e *romanim* catius del emperador de Roma», StVicentF (*Serm* 1, 32.9, 70.1; *Quar.*, 313.66). «E rommant / ma qualitat / yo fuy temptat / com no tenia, / ni mi *romania*, / algun hereu / ---», JRoig (*Spill*, 6412).

D'altra banda va ser propi de la llengua de l'Edat Mitjana de pendre'l en l'accepció de 'deixar de ser, deixar d'esdevenir-se, mancar de': «Ma filla, prec-te que no u fasses. / tem que enganada no n vages. / —Mayre, d'àçò no us creuré, / que no pot *romandre* per re», *Set Savis* (v. 1900); «d'ella sperava / que fill n'hauria: / no *romania* / per ser molt grassa / ---», JRoig (*Spill*, 4488, més context en PESEBRE); «ne romàs per caçar ---» 'i no es va pas perdre perquè no n'anés a la caça», Eiximenis, atacant el Capellà de Bolquerà (*Terç*, § 950ss., veg. *EntreDL* I, 230n.). El punt de partida d'aquesta acc. es degué trobar en frases com *romandre del viatge*, que des de 'restar' passaven a 'deixar de fer un viatge': molt freqüent en tot el *Consolat de Mar* per 'deixar de fer-lo': «si l mercader sabia que l senyor de nau degué *romandre* del viatge, ell no li haguera noliejada la sua roba ne mesa en la nau» (§ 149, Pard., p. 165 i cf. ací passim). La idea no és que es quedi sinó que aquell viatge s'ajorni per ara.

L'ús de *romandre* començà a decaure en algunes parts del territori lingüístic, en l'estil popular, des de la fi de l'E. Mj.; en el Princ. se'n serveixen encara bastant, fins al S. XVII, els docs. oficials i administratius (*Man d N Arduts*), o textos en prosa piadosa, històrica, i en general, molt seriosa, com Salvador Pons, Miquel Parets (*D'Ag*) Mai ni enlloc no ha quedat antiuat, sempre usat en la llengua literària de pertot, quan l'estil és vigorós o un poc solemne. No escasseja gaire, p. ex., en un autor com Coromines, a qui repugnaven les restauracions medievals i tot regust pedantesc: «ara s'aixeca el vent, i ara se'n mou un altre: si no fossin aqueixes embranzides, la saba *romandria* pesosa, sense pujar al coll de les plantes ---»; «en el despertar a una nova vida --- les impressions del primer amor --- aquell concepte de la santedat ha davallat cap a la terra, on s'ha nodrit d'interna i fortificadora realitat; mes en tots aquests successius estats del mateix concepte, hi *roman* la substància primitiva que ha anat transformant-se ---» (*La Vida Austeras*, 83.11; 138 = III, § 1 = O C, 708a2; comprovats en l'autògraf).

Aquest mot ha passat, en la major part del territori, a ser una noble i realçada expressió, compresa per tot-hom que tingui un mínim de cultura, fins la gent popular, i pertot freqüent, més o menys, en la llengua

escrita. Però en el llenguatge parlat, ciutadà o no, molt restringit. Això s'aplica a tot el territori continental. Com a terme popular ha mantingut més vigència en les accs. materials entorn de la idea de 'restar en un lloc habitable'. Així fins i tot es troba, no gaire en el Princ., però sí en comarques valencianes: no se n'abstenen ni escr. costumistes i populars: «Els bons fadrelleros [suburbí de CastPna], que no perden la sana i profitosa costum de *romandre* en les seues alqueries dende St. Joan de juny fins a la fira de Tots Sants ---», SGuinot (*Escenes Castellon*, 47).

Especialment a les Illes, i més que cap a Mallorca, conserva una saba molt més vigorosa i popular. Car no és que allà no pertanyi també a l'estil elevat: «Sols un frare ja vell, que a meditar / va *romandre* de nit dins la tribuna, / el misteri d'horror va declarar: / ell referia que entre dotze i una / s'era alçada la morta del seu llit / ---», Costa (*La Calúmnia Venjada*, tradició mallorquina, v. 71, *Trad i F*, *IdOr* xxv, 65), la idea aquí és simplement la de no anar-se'n d'un lloc (que fou a la nit, ha calgut precisar-ho: «de nit»). A Menorca la restricció s'ha accentuat força: Moll l'hi declara vàlid, però amb el sentit de «quedar a dormir» (*AORBB* III, 56); el mallorquí AFerrer i Ginart l'hi observa concretat a 'quedar, permanèixer, passar la nit' (*Rond. Men.*, 226). Ni així, és veritat, no ho diria la gent en el cat. central.

A Mallorca el mot continua fermament popular. És un dels punts on el contacte amb les preferències mallorquines exerceix la més sana i benefactora influència en la llengua literària comuna, enrobustint la vida d'un mot noble i bàsic del català de tots, i de tots els temps. Res de rebuscar en això, ni en l'ús oral de les famílies instruïdes però sense preocupació literària; una senyora de la classe mitjana us confia: «jo no puc: per anar al Puig Major convindria anar a Bonnàber el vespre, *fumándro* allà, i l'endemà a primera hora pujar a dalt», Söller, 1953. Però és igual a tota la Illa, encara que passada la serra, es pronuncia, és clar, amb o: «*fómándro* a ---» Bunyola (1963). Sens dubte és veritat que en l'estil oral s'hi observa també la preferència per a la idea de residir, i més aviat passatgerament o durant un cert període, parlant d'unes cases rurals sense habitació permanent: «a Can N. hi *fómánon* quan convé» referint-se a collites, a una temporada d'estació etc. (Banyalbufar, 1964); i així, ja en un pla més rústic, ve a concretar-se en l'hostalatge. «S'altre vespre se n'anaren a una possessió, i demanaren per sopar i per *romandre*, i l'amo los va dir: —Sopar no en donam, *romandre* sí», Arx. Ll. Salvador (p. 199).

Així com el ll. clàssic MANÈRE, cap d'aquesta família lingüística s'anà extingint de pressa en el període romànic, a tota la Romània, i ja era molt decadent en llatí vulgar, el derivat REMANÈRE es mantingué més o menys en totes les llengües Val a dir, però, que només li conservaren vida pròspera el cat. i l'oc oc ant. *remaner*, poc sovint *romandre*; *romaner* en Arnaut Daniel i la *Venjança de N Senhor*, *romanre* en els *Gesta Karoli* narb S. XIII; *arromanent* a 1289; veg. cites en Appel, *Chr*, pp. xxx i 296, i Rayn IV, 151.2.